

Evolució urbanística des del segle XX fins a

Roger Pujol Grau, premi Arnau de Palomar 2016 en la categoria de Recerca juvenil

Figura 1. En aquesta imatge veiem assenyalades les diferents zones que es tracten en el present estudi.
Font: imatge de Google maps, edició pròpia.

Riudoms ha sigut des de sempre un poble en constant evolució. D'això vaig decidir aprofitar-me'n per dur a terme el treball *Evolució urbanística de Riudoms des del segle XX fins a l'actualitat*, el qual analitza els canvis estructurals que el poble ha sofert al llarg dels últims cent anys a través de la comparació de fotografies de l'abans i el després de cada zona estudiada. Aquest treball va ser premiat en la 26a edició dels Premis Arnau de Palomar, concretament en la modalitat de Recerca juvenil.

Les zones analitzades en el treball han sigut les següents, les quals podeu observar destacades al mapa que acompanya aquest text (figura 1): una vista general del poble, la plaça de l'Església, el carrer de sant Bonifaci, la plaça de la Palmera, l'avinguda de Josep Maria Sentís, el carrer i la plaça de Sant Antoni, l'Institut Joan Guinjoan, conegut antigament com La Mòbila, el carrer Major, la plaça de l'Om,

ica de Riudoms ns a l'actualitat

l'avinguda de Francesc Macià, el carrer de sant Vicenç, l'avinguda de Pau Casals i el raval de sant Francesc.

A continuació, s'inclouen algunes de les zones més destacables i que més canvis han patit juntament amb l'anàlisi que en faig.

Vista general

Aquestes fotografies (figura 2), fetes des d'on avui en dia hi ha la carretera T-310, mostren una visió general del poble des del sud als anys vint i a l'actualitat. En la imatge dels anys vint es pot veure en primer pla un camp de vinyes; Riudoms estava rodejat de conreus majoritàriament d'avellaners, oliveres i vinyes que actualment han passat a ser urbanitzats, com és el cas que es desprèn de la comparació. A l'esquerra de la fotografia, on abans hi havia terres de cultiu, actualment veiem que s'hi ubiquen els solars inedicats de la urbanització Molí d'en Marc i l'Escola

de primària Cavaller Arnau, inaugurada el juny de 2013. A la dreta, actualment hi ha un canyar que amaga darrere seu algunes propietats i el Barranc del

«El treball analitza els canvis estructurals que el poble ha sofert al llarg dels últims cent anys a través de la comparació de fotografies de l'abans i el després de cada zona estudiada»

Portal, que desemboca a la Riera de Maspujols. Sens dubte, però, el punt de referència a les dues fotografies és l'església, la qual sobresurt entre els

Figura 2. Vista general de Riudoms als anys vint del segle XX i en l'actualitat. La fotografia antiga està extreta del llibre *Fotògrafs de Riudoms en el primer terç del segle XX*, de Joan Torres Domènech i Josep M. Mas Gispert i publicat l'any 2011 per l'Associació Cultural Amics de l'Om (Rivoulmorum, col·lecció de separats d'estudis riudomens, 8). La fotografia actual és de Roger Pujol Grau.

edificis del poble. A més, s'ha de tenir en compte que, en l'actualitat, si giréssim 180 graus des del punt on estan fetes les fotografies, ens trobaríem amb la carretera T-310 i el polígon industrial, inaugurat el setembre de 2004.

Plaça de l'Església

Aquest entorn era en origen l'emplaçament d'un castell que constava, entre d'altres, d'una sitja, que el 1727 s'intentà canviar per una gran cisterna amb l'objectiu de proporcionar aigua sanejada a la població. Tot i això, la cisterna no es va acabar fins el 1858 a causa de discussions i mals entesos. El 1937 es va aprofitar com a refugi antiaeri durant la Guerra civil espanyola i en l'actualitat, concretament el 23 d'abril del 2015, es va obrir al públic després de ser restaurada. El castell va anar desapareixent progressivament al llarg del temps a mesura que s'anaven construint les edificacions actuals. El conjunt de la plaça

gran, la de davant de l'església, i la plaça Petita, que està just a tocar de la gran, al costat contrari de l'església, va ser anomenat plaça del Castell fins el 1921.

Fent una ullada d'esquerra a dreta, a la foto dels anys vint (figura 3) es veu primer l'abadia, construïda el 1623, de dos pisos, bastant degradada. Com es pot veure, la plaça era gairebé un desert d'arena. El que més crida l'atenció d'aquesta figura 3 és sens dubte l'església de Riudoms, que es conserva majoritàriament intacta malgrat el pas del temps. A les escales d'entrada, s'hi poden veure dos fanals que funcionaven amb gas. El temple va ser construït al costat de l'església vella, que estava ubicada on actualment s'aixeca el Casal Riudomenc, construït el 1955 i reformat completament el 2010, distingible gràcies al seu característic logotip vermell a la part superior de l'edifici de la imatge de la dreta. El 2014, l'abadia va ser reformada. Ara, a més de tenir un tercer pis

que als anys vint era inexistent, s'han remodelat tant interiors com exteriors. S'ha pintat la façana, s'han guarnit els balcons, s'han canviat totes les portes, finestres, mobles... És un edifici completament diferent.

Quant al sòl de la plaça, també és totalment diferent. Està enrajolat i té un mosaic que reproduïx l'escut de Riudoms i els de les quatre províncies catalanes; té una font considerablement gran envoltada per arbustos que es veuen a l'esquerra de la imatge actual, s'hi han col·locat bancs i s'han construït unes escales de sortida per salvar el desnivell que separa la plaça del carrer de sant Bonifaci.

A l'església s'hi han dut a terme restauracions al llarg dels anys. El 1925, abans de la Guerra civil espanyola, es van arreglar les goteres, renovar les vidrieres i paviments, col·locar una nova campana i un nou rellotge i construir un altar pel beat Bonaventura Gran, fill de Riudoms. Tota aquesta feina va ser en va, ja que el matí del 25 de juliol de 1936 el Comitè de Milícies Antifeixistes local incendià l'església.

Ja més endavant, al mateix temps que es reconstruïa l'edifici, es van retirar els llums de les escales i, actualment, s'ha construït una rampa per facilitar l'entrada de minusvàlids al temple.

Aquesta altra fotografia (figura 4) està feta des de la plaça Petita, mirant cap a l'església. Aquesta plaça va ser dissenyada el 1889, i la font amb la seva estàtua, que representa una dama oferent, pretenia exaltar l'esperit optimista. Aquest monument va ser obsequi a la vila de Salvador Salvadó Bru, fill de Riudoms i oficial de l'arma d'enginyers. Als anys vint, la font estava seca a causa de la insuficiència d'aigua a la població. Pel que fa a la resta de la font, els canvis que s'han dut a terme dels anys vint fins ara són la renovació dels laterals, la col·locació d'un tancat al tombant i d'uns

Vista aèria de la plaça de l'Església, la plaça Petita i l'església parroquial de Sant Jaume apòstol.
Font: Google Maps.

brolladors d'aigua, se l'ha dotada de vegetació i s'han eliminat les petites columnes que la rodejaven.

Respecte a l'enjardinat de la plaça Petita, s'ha de dir que els arbres que es veuen a la primera fotografia van ser arrancats per plantar-hi els actuals. També es va canviar tot el paviment.

Al fons es pot apreciar una zona d'aparcament per als cotxes i alhora contenidors de brossa subterranis, a la dreta de la imatge actual, sota l'ombra d'un arbre.

Plaça de la Palmera

La plaça de la Palmera és la plaça més gran de Riudoms i alhora també és de les que té més vegetació, ja que està completament rodejada per zones de gespa i arbres, els quals donen un aire fresc i agradable a la zona. A la fotografia (figura 5) del 1968, el poble encara no s'havia expandit gaire, per això l'únic edifici visible era l'escola Beat Bonaventura Gran, construïda als afores del poble a causa del creixement demogràfic i del caràcter universal que prenien l'escolarització. La primera pedra es va posar el 1951 i l'edifici es va inaugurar el 1954. Per distingir-la d'una ampliació que es farà del col·legi el 1978, ha estat rebatejada pels riudomencs com *escoles velles*, per diferenciar-la de l'ampliació, que és, pràcticament, una nova escola. Encara que a la imatge no és visible, a l'esquerra hi havia un dipòsit d'aigua i una bassa de calç comunitària per als paletes; tot va ser destruït els anys setanta. L'escola antiga o *escoles velles*, a la fotografia actual està tapada per la vegetació, tot i que se'n dona la imatge en la bafarada (figura 5). Avui té un tercer pis que va ser construït a causa de l'augment de població.

Respecte a la plaça, el canvi és radical. El poble ha crescut tant que la plaça ha quedat gairebé al mig; s'ha enrajolat completament i la zona

Figura 3. Imatge comparativa de l'església de Riudoms als anys vint del segle XX i en l'actualitat. La fotografia antiga està extreta del llibre *Fotògrafs de Riudoms en el primer terç del segle XX*, de Joan Torres Domènech i Josep M. Mas Gispert i publicat l'any 2011 per l'Associació Cultural Amics de l'Om (Rivoulmorum, col·lecció de separates d'estudis riudomencs, 8). La fotografia actual és de Roger Pujol Grau.

és espai d'esbarjo tant per als petits com per als grans, en part perquè la sortida de l'escola de primària és a la

«Quan la dictadura acaba, el 1975, i arriba la democràcia, Riudoms s'expandeix i es remodela exponencialment per tots els punts cardinals en graus diferents, alhora que els habitants també s'incrementen»

mateixa plaça. El contorn de la zona va ser enjardinat el 2002. A més, també s'hi desenvolupen diverses activitats

lúdiques i comercials com la Fira de Sant Llorenç o de l'Avellana, durant la qual tant la plaça com les escoles i els carrers propers s'omplen de comerços, atraccions, competicions... Així mateix, s'hi fa una de les actuacions de l'activitat «Reviu les Places» que durant els dimecres d'unes determinades setmanes d'estiu es fan a les places importants del poble. I també, trobades de gegants.

Conclusions

Les conclusions que vaig poder extreure al finalitzar aquest estudi van ser les següents: quant a l'evolució del poble, puc afirmar que els carrers del nucli antic que abans eren de terra la majoria han passat a ser empedrats, i alguns asfaltats, s'han senyalitzat amb passos de zebra i marques vials, s'han col·locat senyals de trànsit i s'han enjardinat zones. També s'han renovat i engrandit edificis i espais com l'escola de primària Beat Bonaventura o la

Escut de Riudoms. Detall del mosaic.
 Font: Tinet (<http://usuaris.tinet.cat/jmgil/>) consultat el febrer de 2018.

plaça de la Palmera.

I respecte a l'expansió, puc dir que Riudoms s'ha estès en diverses direccions, per sobre dels extensos camps de conreu que antigament rodejaven el nucli antic: pel nord, amb l'avinguda de Josep Maria Sentís i el carrer de sant Antoni, que han donat lloc a la construcció de nous habitatges; per l'est, amb l'institut Joan Guinjoan, cases adossades, els camps de futbol, les pistes de pàdel i de tennis, i el Pavelló Municipal d'Esports; pel sud-oest, amb la urbanització Molí d'en Marc, l'escola Cavaller Arnau i solars avui sense edificar però urbanitzats; pel sud-est, amb la gasolinera, les naus del polígon industrial El Prat i la rotonda que dona a la carretera de Reus.

Continuant encara amb les conclusions respecte a l'expansió del poble, però ara centrant-nos en el

factor temps, per dècades, he observat que s'han produït els següents canvis:

- 1910-20: inauguració del cablejat elèctric de Riudoms (1912), inauguració de la plaça de l'Arbre (1913) i remodelació de les escales de l'ermita de Sant Antoni (1916).
- 1921-30: construcció de La Soleiada (1922), reformes a l'Ajuntament (1925) i renovació de l'església (1925).
- 1931-40: empedrat del carrer Major (1936-39).
- 1941-50: construcció de la barriada Lluís Massó (1944).
- 1951-60: primera pedra de les actualment anomenades *escoles velles* (1951), inauguració de les *escoles velles* (1954), col·locació d'un monument a les víctimes franquistes a la plaça de l'Om (1954).
- 1961-70: es dona el nom d'avinguda de Josep Maria Sentís al que fins llavors havia estat un camí d'accés a conreus (1969).
- 1971-80: inauguració de l'escola Beat Bonaventura (1978).
- 1981-90: s'amplien els porxos de la plaça de l'Església (1983), l'Ajuntament compra les premses de la vila per fer-hi el carrer de Sant Vicenç (1984), es remodela l'avinguda de Francesc Macià (1987), es construeix una bàscula al carrer de Sant Vicenç (1988).
- 1991-2000: es col·loca la primera pedra de l'institut Joan Guinjoan (1994), s'inaugura l'institut Joan Guinjoan (1996), s'inauguren el Pavelló Municipal d'Esports i els camps de futbol (1996), la cooperativa compra l'edifici de Cal Fargues (1998), s'obre el carrer de la Música (2000).
- 2001-2015: s'enjardina la plaça de la Palmera (2002), s'inaugura el polígon industrial El Prat (2004), es remodela la plaça de l'Arbre (2007), es trasllada la bàscula al

Figura 4. Conjunt format per, de més a prop a més lluny, la plaça Petita, la plaça de l'Església i l'església parroquial de Sant Jaume apòstol. La fotografia antiga està extreta del llibre *Fotògrafs de Riudoms* en el primer terç del segle XX, de Joan Torres Domènech i Josep M. Mas Gispert i publicat l'any 2011 per l'Associació Cultural Amics de l'Om (Rivolumorum, col·lecció de separates d'estudis riudomencs, 8). La fotografia actual és de Roger Pujol Grau.

ANYS	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981	1990	1994	1998	2002	2006	2010	2014
HABITANTS	3.520	3.378	3.450	3.638	3.472	3.651	4.350	4.850	4.854	4.901	5.068	5.356	5.925	6.473	6.546

polígon industrial (2008), s'inauguren les pistes de pàdel i tennis (2011), s'inaugura l'escola Cavaller Arnau (2013).

I tot plegat va relacionat amb l'evolució demogràfica. Des del 1910 fins al 1940, els canvis que es produïen eren minsos pel fet que no hi havia un creixement notori de la població i, per tant, es fan reparacions i remodelacions dels edificis del nucli antic.

Quan arriba la Guerra civil i la dictadura de Franco, la població arriba a disminuir, tot i que es construirà la barriada Lluís Massó, l'any 1944, amb la qual es comença l'expansió del poble. Cap als anys seixanta el nombre d'habitants de Riudoms es va incrementant progressivament fins avui; probablement per això es va construir l'escola Beat Bonaventura l'any 1954. Quan la dictadura acaba, el 1975, i arriba la democràcia, Riudoms s'expandeix i es remodela exponencialment per tots els punts cardinals en graus diferents, alhora que els habitants també s'incrementen, segons les dades del cens de població que donem en forma de requadre. Ara, ben entrat el segle XXI, haurem d'estar atents a la continuïtat en l'evolució urbanística de Riudoms, el nostre poble. »

Figura 5. Imatge comparativa de la plaça de la Palmera l'any 1968 i en l'actualitat (el nen que apareix és Francesc Xavier Pujol Gil) quan les escoles velles ja surten ampliades. Fotos: arxíu privat de la família Pujol Grau.

Imatges de la Fira de l'Avellana del 2014 i el «Reviu les Places» del 2015, activitats celebrades a la plaça de la Palmera. Font: web de l'Ajuntament de Riudoms (www.riudoms.cat/llocs-dinteres-turistic), consultat el febrer de 2018.